

XVIII. eta XIX. mendeetako Azpeitiko euskal testu batzuk*

JUAN MADARIAGA ORBEA**

JOSE ANTONIO AZPIAZU***

JERARDO ELORTZA****

SARRERA

Azpeitiko herriari buruz egiten dihardugun ikerketa baterako hainbat artxibotako dokumentuak arakatzean, erdarazko beste askoren artean euskarazko zazpi testu labur ere aurkitzeko zoria izan dugu. Era eta balio desberdinetako izkribuak dira: merkataritza-gutunak datoz lehen hiruretan, Azpeitiko kontzejuaren agindu batzuk laugarrenean eta herri bereko Soreasuko San Sebastian parrokiatik Aita Santuari egindako eskari bat azken hiruretan. Beste atal batean ikusiko denez, idaztankerak ere oso bestelakoak dituzte, nahiz eta ehun urteren barruan moldatutakoak diren. Gutunak 1740a baino lehenxeago idatziak dira, aginduak 1786an, eta Erromara bidalitako eskaria 1840an. Egia esan, tarte horretan aldaketa nabariak gertatu ziren Gipuzkoako gizartearen zein euskararen bilakaeran.

* Egileek, artikulu honetan erabiltzen diren agiriak, Azpeitiko hiriaren historiari buruzko monografiak egiteko helburuarekin, Azpeitiko Udalak sustatu eta finantzatu zituen barnean aurkitu zituzten.

Bestalde, Ramon Martin Sukiari, Juan Jose Agirreri eta Joxean Garrori eskerrik zintzoenak adierazi nahi diegu, eman dizkiguten iradokizun eta erraztasunengatik.

** Nafarroako Unibertsitate Publikoa.

*** Lege-soziologiako Nazioarteko Erakundea.

**** Mondragon Unibertsitatea

1. AZPEITIKO ALTZAGATARREN XVIII. MENDEKO GUTUNAK EUSKARAZ

Familia ospetsuen sorteri bezala nabarmendu da Azpeitia. Erdi Arotik, baina bereziki Aro Moderno osoan zehar burdingintza eta honen salmentarekin lotuta dauden abizenak aurkitzen ditugu. Ingurumen honi esker Sevillan (Azpiazu, 1996) azaltzen dira, hiri hau Ameriketako salerosketarako funtsezko tokia baitzen (Otazu, Díaz de Durana, 2008: 193). Azken aukera honek bideratuko zuen Indietako ekonomia- eta gizarte-sarean txertatzea, bereziki Caracasko konpainian, zeinek negoziaketaren alorrean aldaketa nabarmena markatzen zuen, horrela, amerikar gizartearekiko harreman egoera sendotzera eraman baitzituen (Otazu, Díaz de Durana, 2008: 381).

Altzaga familiak, berak bakarrik, biltzen ditu bere baitan aipaturiko ezau-garri horietako gehienak. Burdinolen jabe, Sevillan sendo finkaturik merkataritza arloan eta sail horietan partaide izanik, bide batez, begi onez ikusi zituzten merkataritza talde handiek (monarkiaren babesean XVIII. mendean sortutakoetan) erakusten zituzten baliagarritasunetan. Familia honen historia eredugarri ere bada, zeren eta inguruko beste klanekin harreman estua mantendu baitzuen, bere gizarte- eta ekonomia-maila sendotzeko, bai eta endogamia bideratzeko, denbora aurrera joan ahala trinkoagoa bihurtuko dena.

Altzagatarrak ez ziren oharkabean geratu Aro Modernoko kronisten begietan. Isastik, Azpeitiko seme ospetsuen artean lau Altzagatar behintzat aipatzen ditu (Martínez de Isasti, 1850:547-548). Azpeitiari dagozkion protokoloen artxibategi oparoetan murgildu bezain laster, Altzagatarrek herrian izandako eraginaz garbi konturatzen gara. Azaleko begirada bat aski da familia hau mugitzen zen inguru-giroa nolakoa zen egiaztatzeko.

Oso aspaldikoa da abizen hauen joera endogamikoa. Joan Altzagako 1492an Domenja Irusolako bere lehengusuarekin ezkondu zen. Alargundu ondoren, berriro ezkondu zen. Oraingoan Maria Bikuñakoarekin. Honek erakusten digu familia ahaltsuen arteko harreman interesatuak hortxe zeudela. Joane Altzagako bereziki burdin merkataritzaren alorrean aritu zen. Lehen ezkontzatik izan zituen semeen joerek ere Gipuzkoako gizartearen goreneko mailan zihardutela frogatzen digute. Altzagako Iñigo doktorea izan zen semeetan bat; honen ikasketa-gastuak dotearen aurrerapen garrantzitsutzat har daitezke, ezkontzarako 20 dukat besterik ez baitzuen jaso. Dударik gabe, diru-saririk handiena Maria Altzagakok, alabak eskuratuko zuen, berari eman baitzitzaion “Zarautz etxeko ugazabandre” titulua¹.

XVI. mendearen bigarren erdian Frantzisko Iñiguez Altzagakorekin egiten dugu topo. Honek bere herrikide Domingo Lopez Arandiakorekin burdin merkataritza-elkarte bat eratu zuen. Biek Sevillan gauzatzen dituzte salerosketak². 1575an Frantzisko azaltzen da gidari gisa eta dudarik gabe burdingintzan (ola-munduan) zeukan itzala nabarmena izango zen. Izan ere, Enparanen ola berri bat eraiki ala ez erabakitzeke orduan, Azpeitiko herrian jardun zuten aholkularien artean lehen mailan egon baitzen³. 1575ean Amador, Frantziskoren semerik zaharrena, Ana Zabalakorekin ezkontzen denean, maiorazko-lotu-

¹ Gipuzkoako Protokoloen Artxibo Historikoa (GPAH), II-4, 262 o.

² GPAH, II-84, 182 o., 1566 urtea.

³ GPAH, II-90, 272 o.

ra aipatzen da jadanik: baditu ordurako Higeretako burdinola handia eta txikia, Hesurrolako etxearen eta burdinolaren zati bat nahiz errota, eta “ondasun guztiok lotetsiak gera daitezela” adierazten da. Maiorazko-lotura hau berriro azaltzen da 1677an, Iñigo Alzagako deitua beste familia azpeitiar ospetsu bateko kide zen Maria Ignazia Altunakorekin ezkondua zegoen garaian⁴.

XVIII. mendean ere garbi asko ikusten da Alzagatarren agirietan Sevillan sendo kokatzen zirela familiaren ondasunak eta honoko zerrendaren bilduma da horren adierazgarri:

- Etxeak Sevillan, San Bartolome kolazioan, 75.000 erreal balio zituztenak. Baita 11.000 erreal gehitu beharrekoak uraren etxearenak.
- Calzada auzoan beste etxe bat bere lorategiarekin, San Roke kolazioan, 33.000 erreal balio zituenena. Baita bere uraren etxea 11.000 erreal balio zituenena.
- Oinetxe nagusia, 14.020 erreal.

Euskarazko eskutitzei dagokienez, 127v. orrian agirian zera esaten da: “nire arrebak euskaraz idatzia”, bere koinata Alzagako Maria Josefaz ari dela, eta haren itzulpena ere aipatzen da 129-130v orrietan. Euskarazkoekin tartekatuta, erdaraz idazten diren eskutitz batzuetan, pribatuak izanik, sinatzaileek halako xehetasun pertsonal eta familiarak agertzen dituzte, hala nola, “anaia eta jaun nirea”, “Joseph de Yerobi nire anaia”. Koinatuak izan arren, anai-arreba gisa idazten diote beti elkarri. Beste ahaide batzuen aipamenak ere agertzen dira, adibidez “amaandrea” batena, Isabel eta Josefaren ama zen Barbara Uriarterena, hain zuzen ere.

Hemen argitaratzen ditugun euskaraz idatzitako gutunetako protagonisten izen asko 1742ko dokumentu luze batean irakur daitezke, bereziki Alzagako Maria Josefa, Manuel Agirrekoren emazte alargundua eta oinordekoa. Emakume hau auzitan dabil korrejimenduan bere koinatu Jerobiko Josefekin, Donostiakoa eta “hiri hartako Kontratazio-etxean matrikulatutako merkataria” dena. Josef, gainera, Maria Josefaren ahizpa hilaren, Isabel Alzagakoren, senarra izan zenez, oinordekoa ere bazela jakinarazten da. Arazoa Domingo Tomas Artusa eskribau donostiarraren esku uzten dute⁵. Bien artean sortutako eztabaida diru-alorrekoa zen 1.155 pesoren banaketari zegokiona, alegia⁶.

Liskarra aspalditxotik zetorren, nonbait: Isabelen eta Maria Josefaren neba, Antonio Alzagakoa (maiorazkoa) 1710ean hil zenean, haren seme Antonio Jose Alzagakok bereganatu zuen familiaren ondarea. Baina hau ere gazterik zendu zen 1726an eta ondasunok artean bizi zen amonari, Barbara Uriartekori, itzuli zitzaizkion usufruktuan goza zitzan. Dena den, Barbararen alaba biek, Maria Josefa eta Isabelek, dirutza horren zati bat erabiltzerik izan zuten euren negozioetarako. Edo, hobeki esan, ahizpa hauen senarrak, Manuel eta Josef, arduratu ziren kapitalaren kudeaketaz. Manuel Agirreko, ordea, 1734an hil zen eta harrezkero Josef Jerobiko izan omen zen kapitalaren administratzaile nagusia. Bien bitartean Barbara Uriarte (1736) eta bere alaba Isabel (1739) ere hil zirenez, koinatu-koinataren arteko afera bihurtu zen kapitalaren kudeaketa, Maria Josefa ez baitzegoen oso konforme Jerobik ematen zizkion kontu-garbitasunekin. Dirudienez, urte batzuetan eztabaidan

⁴ GPAH, II-455, 129 o., 1677 urtea.

⁵ GPAH, II-601, 95 o., 1742 urtea.

⁶ GPAH, II-601, 116 o., 1742 urtea.

jardun ondoren, auzitara jo zuen Maria Josefak 1742an. Auzi bikoitzarekin, gainera: batean bi familion (Agirre-Jerobi) arteko “dares y tomares” batzuk argitu eta ebatzi behar ziren; eta bestean Antonio Jose Altzagako ilobaren ja-raunspenaren zatiketa eta banaketa.

Oñatiko unibertitate zaharrear dagoen Gipuzkoako Protokoloen Artxi-bo Historikoan aurkitu ditugun hiru gutun hauek argitaratzeko orduan ez zaigu arazorik falta izan. Gerora etor daitezkeen zuzenketak baztertzeko, oraingoz bi eratako transkribaketak egitea zela iruditu zaigu egokiena. Ezkerreko zutabeen jatorrizko eskuizkribuan datorrenari ahalik eta hurbilenetik jarraitu gataizkio. Eskumakoan, berriz, testuak ulergarriagoak azaltzen saiatu gara. Hona, bada, ezker-eskuin, transkribaketa biak:

Lehenengo gutuna

GPAH/2/0601

GPAH/2/0601

[139. orria]

Nere Anage rezibituditut zure carta bi bata: notizia tristeare qin zeilna asco senti tu dedan / lizenzia duon aren erioza/aren [sic] gurazoac daucaen / pena Asco alegratu naiz Dn Jose antonioaen [sic] / enpleoaz zeina urte ascolan gozazen deseaz zendi/godan ni nago sanpedrolez quero chara [sic] egun / yrugaren eguna oean / san giguelac artuta / esteban or yzan omen da / ez zidan abisatu esago/zu seinora ni faborezi / zen naban ori edera dalla azucra asco estimatu de dala oren fineza / zidara biralzea ordiaz (?) / zorzi doboe [sic] ureac // enterga [sic] eguizcozu ne/re partez mila grazia/requin ordiaz (?) seidilaz/co (?) bi biorenzat eta / tabacoac albari coquelac artu nituala / baina chara egonda / eztigot escribizen / ez adios Nere Mila memoria ysabeli /guziai

Zure Areba

Mª Josepha

[Gutunaren ezkerreko ertzean goitik behera]

Esaten det biralzen ditudala zorzi doboe / bainadiaz zorzi ducatecobi euren faltaquin / zeina diran ogeta

Nere Anage rezibitu di/tut zure carta bi, bata notizia tristeareqin zeilna asco sentitu dedan / lizenzia duonaren [?] erioza/aren gurazoac daucaen / pena. Asco alegratu naiz Dn Jose Antonioaen [?] / enpleoaz zeina urte asco/an gozazen deseazen di/godan. Ni nago San Pedro / ez quero charra, egun / yrugarren eguna oean / sangiguelac artuta. / Esteban or yzan omen da; / ez zidan abisatu; esago/zu seinora ni faborezi/zen naban ori ederra dala; azucra asco estimatu dedala orren fineza / zidarra biralzea. Or diaz (?) / zorzi doboe ureac // enterga eguizcozu ne/re partez mila grazia/requin. Or diaz (?) seidilaz/co bi biorenzat eta / tabacoac albaricoque/ac artu nituala, / baina charra egonda / eztigot escribizen. / Ez adios. Nere mila memoria Ysabeli / guziai

Zure Arreba

Mª Josepha

[Gutunaren ezkerreko ertzean goitik behera]

Esaten det biralzen ditudala zorzi doboe / baina diaz (?) zorzi ducateco bi euren faltaquin / zeina diran

amabos cuarto ta erdi yuzi ez/cazu seinora ori zeina egun meza enzun ez / nago Fraico

ogeta amabos cuarto ta erdi, yuzi ez/cazu seinora orri (?) zeina egun meza enzun ez / nago Fraico

Bigarren gutuna

GPAH/2/0601

GPAH/2/0601

[190. orria]

Nere Anage eztet y/zan notizia zueniq as/paldian eta nago qui/dadoz ni jaiquizen naiz / egun oro lengo cartan / abisatu nizun nen/goala olazabalen cartaren zai zeuri renta / tocazen zazu na biral/zeco etori [sic] da carta / equisico de zun bezela / zeina zuri biral zeco / neucanaz artu det / bur/nia pisca bat yruregeta/bi baino merqueago ezta/bil quintal banacac eta / daducaena garestiago // pazien zia bear dezu / urengo olazabaleq or/dena diran artean / letra libra zen danean / bereala entergatuco [sic] zazu zor zaitudana bedulan, bago barica [sic] bat enbasatua olazabal [sic] zor nelbana carta(o)ren ordenaz / enbasatu da lengo astelan eta onzirig bada / Abisa nazazu au biral/zeco [sic?] baita buquea aurq(i)/tu ere barica bata niq zor / dedana oran [sic] zazpi esqaltu ta zorzi ereal [sic] da oran / guizon ondradua baina / ordena ematende banean (?) / enbasoa eguin baino len / letra libratuco digot car/ta biral duazera (?) olazaballena Seinora Mª Ber//nardari Mila carino / damari cartan yzan didila bienzat eta si/lac biraldi zala [sic] estelbanequin zer costa diran / erderaz escribituta / Jabeac equsteco ysabeli pepe / noiz etorteco dan caracas/tiq ez aDios zulre Areba Mª Josepha de / Alzaga

Nere Anage eztet y/zan notizia zueniq as/paldian eta nago qui/dadoz, ni jaiquizen naiz / egunoro, lengo cartan / abisatu nizun nen/goala Olazabalen cartaren zai zeuri renta / tocazen zazuna biral/zeco; etorri da carta, / equisico de zun bezela, / zeina zuri biralzeco / neucanaz artu det / bur/nia pisca bat, yruregeta/bi baino merqueago ezta/bil quintal banacac eta / daducaena garestiago. // Paziencia bear dezu / urrengo Olazabaleq or/dena diran artean; / letra librazen danean / bereala entergatuco zazu zor zaitudana Bedu/an, / bago barrica bat enbasatua, Olazabal (?) zor nebana cartaren (?) ordenaz enbasatu da lengo aste/an eta onzirig bada / abisa nazazu au biral/zeco, baita buquea aurq(i)/tu ere barrica bata niq zor dedana orain (?) zazpi esqa/tu ta zorzi erreal da orain / guizon ondradua baina / ordena ematen debanean (?) / enbasoa eguin baino len / letra libratuco digot car/ta biraldua zera (?) Olazaba/lena. Seinora Mª Ber//nardari mila carino / damari cartan yzan didila bienzat eta si/lac biral dizala Este/banequin, zer costa diran / erderaz escribituta / jabeac equsteco. Ysabeli Pepe / noiz etorteco dan Caracas/tiq. Ez adios, zu/re Arreba Mª Josepha de / Alzaga

*Domeca
Azpeitia*

Domeca
Azpeitia

Nere Anage Yerobi

Nere Anage Yerobi

Hirugarren gutuna

[192. orria]

Senora. Rezev/itu det Bero/rren carta estimazio andiare/quin, Josephrenareq [sic] eta Olaz/balenarequin batean Zeñaren / contua dago sin duda ondo / formatua; asco extrañatu det / eguindevuan demostrazioa / Viralduaz prendac seguridadelraco, zeñac viraldu nai baniltuere Ignaciorequin enaiz / atrevizen eguin eztezan esa/ten devana, emen egongo dira / josiriq etorri diran bezela / berorrec gusto deban [sic] artean / eta Dn Manuel de Acharanill pagatuco zarizca, milla / ta Vost eun eta amalau erre/al eta emerezi maravedi / cuarto, berorrec Josepheri / zor dirauzanac.

Senora. Rezev/itu det Bero/rren carta estimazio andiare/quin, Josephrenarequin (?) eta Olaz/balenarequin batean zeñaren / contua dago sin duda ondo / formatua; asco extrañatu det / eguin devan demostrazioa, / viralduaz prendac seguridadelraco, zeñac viraldu nai bani/tu ere Ignaciorequin enaiz / atrevizen eguin eztezan esa/ten deuana, emen egongo dira / josiriq etorri diran bezela / berorrec gusto deban artean / eta Dn Manuel de Acharani // pagatuco zarizca, milla / ta Vost eun eta amalau erre/al eta emerezi maravedi / cuarto, berorrec Josepheri / zor dirauzanac.

Dn Antonio Alzolararasec milla / escumun rezevi dizala onen / partez; Alvertac ere milla / escumun eta aDs ez, Egun (?) / Domequea, Octubre 12 de 738 (sic)

Dn Antonio Alzolararasec milla / escumun rezevi dizala onen / partez; Alvertac ere milla / escumun eta aDs ez, Egun / Domequea, Octubre 12 de 738 (sic)

*Berorren criadu
Ignacio*

Berorren criadu
Ignacio

mi S. D^a Mª Jspha (sic) de Alzaga

mi S. D^a Mª Jspha de Alzaga

Aurreko hiru gutun hauek badaukate, gure ustez, alderdi interesgarriarik. Azpimarratzekoa da, besteak beste, azaltzen dituzten gaiak, ez baitzaigu ia heldu garai horretako merkataritza-munduko euskarazko lekukotasunik. Lehendabiziko bietan Maria Josefa Alzaga azpeitiarrak euskaraz idazten dio bere koinatu Josef Jerobi donostiarrari, eta ez familiako gorabeherak agertzeko bakarrik; euren arteko diru-kontuak argitzeko ere bai. Gogoan hartzekoa da, halaber, idazten duena negozioetan ari den emakume burges bat dela, Azpeitiko familia aberats bateko kidea, eta gutunaren hartzailea Donostiako merkataria ezaguna dugula. Honek zera adierazten digu: XVIII. mendean ohikoa izango zela Gipuzkoako handikien arteko hainbat familian euskara ahoz nahiz idatziz erabiltzea. Baita Donostian bertan ere, batzuetan pentsatu izan denaren kontra. Esan dezagun, gainera, Maria Josefak gaztelaniaz ere itxuran idazten zuela, auzi honetako beste agiri batzuek erakusten dutenez.

Hirugarren gutuna, *Ignacio criaduak* sinatzen duena, Zumaiatik Azpeitera bidalia izango zen seguruenik. Zerbitzari honi Ignazio Bertiz zeritzan eta ez zen nolana hiko morroia, Alzaga andrearen ondasunen administratzailea

baizik, Antonio Alzolaras bezalaxe. Zumaian bizi ziren gizakume biak, gutunetarikoa batean aipatzen den Beduako errenteria famatu eta estrategikotik hurrean, alegia. Dena den, eskutitz hauek gureganaino iritsi baldin badira, auzi baten espedientearen barruan frogagehigarri gisa erantsi zirelako izango da ziurrenik. Beraz, halako gehiago topatu gura izanez gero, protokolo eta antzeko fondoetan sistematikoki eta sakonago arakatu beharko genuke. Horrek beste zerbait ekar diezaguke gogora: euskaraz idatzitako beste hainbat gutun, txartel edo mezu egon zitezkeela, baina eskribauen paperen artean jaso ez zirelako, betiko galdu direla; edota oraindik ere hor aurki daitezkeela arxibategi publiko nahiz pribatuetan ikerlarien zain.

Euskara-motari erreparatzen badiogu, bada alderik lehenengo gutun bien eta hirugarrenaren artean. Esku desberdinen zantzuaz gain, egilearen jatorriak ere izan dezake horretan eraginik. Hartarako, jakina, Ignazio Bertizen jaioterria eta ibilbidea zeintzuk izan ziren jakin beharko genuke zehazki. Egia esan, hizkera-mota biak dira orduko gipuzkeraren eremuan sartzeko modukoak, baina euskalkietan adituak direnek ñabardura adierazgarriak sumatuko lituzketela iruditzen zaigu. Oro har, Maria Josefaren euskara txukuna baldin bada ere, Ignazio “alfabetatuagoa” dela esan daiteke. Batez ere, garaiko ortografiari bagazozkio. Alzaga andrearen idazkeran hitzen eta batez ere aditzen ebakera “anarkiko” samarra bada, Bertizena “arautuagoa” da, hamar bat urte lehenago kaleratu zen Manuel Larramendiren gramatikari dagokionez, behinik behin. Dena den, Bertizek, oro har, lexiko mordoilo edo erdaltzaleago darabil: *rezevitu*, *formatua*, *demostrazioa*, *extrañatu*, *prendac seguridaderaco*, *atrevizen*, eta abar. Hori garai hartan, behin baino gehiagotan aipatua izan denez, kultura-seinaletzat ere har zitekeen: “horrek erdara asko daki” fama-tua, alegia.

Gutunen hizkerak badu bitxitasunik eta filologoek badutela zer arakatu pentsatzen dugu, batez ere gipuzkera zaharraren ezagutzarako. Behin behineko eta presazko hurbilketa batean bi alderdi bakarrik aipatuko ditugu: aditz-formak eta lexikoa:

Azpimarragarriak dira, besteren artean, **diaz**, **deu**, **digot** aditz-laguntzai-leak, edota bi aldiz azaltzen zaigun **ez adios** agur-formula, iparraldeko **ez adiorik** ezagunagoaren senide izan daitekeena. Bestalde, aztertzekoa litzateke fonetika aldetik Maria Josefaren gutunetan salbuespenik gabe ageri den “r” bakarraren erabilera: **chara** / **yrugaren** / **edera** / **zidara** / **etori** / **urengo** / **barica** / **ereal**, eta abar. Kontuan hartzekoa da, halaber, hiru bider irakur daitekeen **anage** horren transkribaketa ere. Hona hemen sailkaturik aipaturiko elementu jakingarri batzuk:

Adizkiak

I. gutunean:

dedan (sentitu) / **dedala** (estimatu) / **ditut** (rezibitu) / **naban** [nauen] (ni faborezizen) / **nituala** (artu) / **digodan** [diodan] (deseazen) / **eztigot** [eztiot] (escribizen) / **zidan** (ez z. abisatu) / **eguzcozu** [egizkiozu] (enterga) / **naiz** (alegratu) / **da** (or yzan omen) / **dala** (ederra) / **diaz** [dira?] (or d. zorzi doboe / or d. seidilazco (?) bi / baina d. zorzi ducateco) / **nago** / **daucaen** [dauka-ten] (gurazoac d. pena) / **esagozu** [esaiozu].

II. *gutunean*:

eztet (yzan) / **det** (artu) / **dedana** (zor) / **debanean** (?) [duenean] (ordena ematen) / **dezun** (equisico d. bezela) / **dezu** (pazienza bear) / **nebana** [nue-na?] (zor) / **zaitudana** (zor) / **diran** [didan] (ordena d. artean) / **digot** [diot] (letra libratuco) / **nizun** (abisatu) / **dizala** [ditzala] (biral) / **nazazu** (abisa) / **naiz** (jaiquizen) / **da** (etorri) / **danean** (librazen) / **da** (enbasatu) / **bada** (onzi-ric) / **dan** (noiz etorteco) / **zera** (?) (biraldua) / **diran** (zer costa) / **zazuna** [zai-zuna] (tocazen) / **zazu** [zaizu] (entergatuco) / **didila** [dadila] (yzan) / **nago** / **nengoala** / **eztabil** / **daducaena** [daukatena] / **neucanaz**.

III. *gutunean*:

det (rezevitu / extrañatu) / **deuan**, devan? [duen] (eguin) / **deuana**, deva-na? [duena] (esaten) / **dirauzanac** [dizkionak] (Josepheri zor) / **banitu** (viral-du nai) / **dizala** [ditzala] (rezevi) / **enaiz** (atrevizen) / **dira** / **diran** (etorri d. bezela) / **zarizca** [zaizkio] (pagatuco) / **eztezan** (eguin) / **dago**.

Lexikoa

I. *gutunean*: *anage* / *azucra* / *zidarra* / *doboe* [dobloi] (sic, bi aldiz) / *enterga* (eguiuzcozu) / *seidila* (?) / *ez adios* / *ducateco* / *cuarto*.

II. *gutunean*: *anage* / *burnia* (sic) / *quintal* / *letra* / *entergatu*(co) / *bago barrica* / *onziriq* / *buquea* / *enbasoa* (eguin) / *ez adios* / *domeca*.

III. *gutunean*: *berorren*, *berorrec*, *berorreq* / *rezevitu*, *rezevi* / *extrañatu* / *prendac seguridaderaco* / *atrevizen* / *erreal* / *maravedi* / *cuarto* / *escumun* (sic) / *adios ez* / *egun* (?) / *domequea* / *criadu*.

2. GOBERNU ONERAKO AGINDUAK, 1786KO URTARRILAREN 5EAN

Garai batean honelako agindu-motak urtero onartu edota berritzen ziren, herri bakoitzeko alkatearen aginduz. Erretoreak, berriz, pulpitutik irakurtzen zituen urteko lehen igandeko herri-mezaren eskaintzaren ondoren. Horregatik testu hauen data berdintsua izaten zen, urtarrileko lehen astekoa. Edukia bera ere ez zen asko aldatzen herri batetik bestera eta nahiko antzekoak izaten ziren urteetan zehar.

Arau hauek euskaraz (“*en lingua vulgar vascongada*”) zabaltzen zitzaizkien herritarrei, inork ezjakintasunik argudia ez zezan. Erretoreek lan bikoitz honengatik diru-kopuru bat kobratzen zuten: batetik pregoilari-lanari zegokio-na eta bestetik hizkuntz bitartekaritzari; azken xehetasun hau ongi dokumentatua dago, hasi XVI. mendean eta XIX.eko hamarkada batzuk pasatu arte. Mende hau aurrera joan ahala, ordea, elizgizonek gero eta eragozpen handiagoak jartzen zituzten, azkenean itzulpenak egiteari uko egin ziotelarik. Gehienetan apaizek erdarazko testuaren euskarazko ahozko ordaina ematen zuten soilik; hau dela-eta, ez daukagu bertsio hauen testigantza idatzirik. Kasu banaka batzuetan ez da horrela gertatu eta bertsio biak gorde dira. Oso arraroa bada ere, inoiz gaztelaniazko izkribua galdu eta euskarazkoa bakarrik heldu zaigu.

Administrazio zibilari dagokionez, euskaraz idatzita ezagutzen diren testuen zerrenda oso murrizta da. Duela urte batzuk antologia bat argitaratu zen (Treviño, 2001), 1616tik 1935era bitartean sortu ziren testu-mota hauekin. Bertan era guztietako 79 idatzi biltzen dira, ordenantza, dekretu, udalerrri ezberdinen arteko posta-trukaketa ofizial, eta abar. Baina 79 hauetatik bi agiri soilik dira XVII. mendekoak eta 15 XVIII.ekoak. Beraz, testu gehienak “Aro foraletik” at geratzen ziren. Aztertzen ari garen testuari lotzen zaizkionak eta oraindik gordetzen diren ordenantzak honako hauek dira: 1754. urte inguruan Pedro Cano Mucientes (Ordenantza hauen lehen argitalpena: Mujika, 1980) Probintziako Korrejidoreak Eibarrentzat argitaratu zituenak. Berakoa, XIX. mendearen hasieran (datarik gabe) herriko Alkatearen aginduz (Ordenantza hauek ezagutzera eman zituzten: Idoate eta Villanueva, 1981). Goizuetakoak, 1825ean (Satrustegi, 1996a) udalak sortuak; Tolosako ordenantzak (Euskara Juridikoaren Mintegian, 1995), berriz, 1875 inguruan aldarrikatu ziren eta hautaketa-prozesuari dagozkion gorabeherak euskaraz gordetzen dira, baina ohiko aginduak gaztelaniaz daude.

Orain arte aipaturikoak ezin ditugu ordenantzatzat har zentzu hertsian, ez baitute udal-bizitzaren eremu guztiak era zabal eta osoan kontuan hartzen. Ordenantza kontsidera ditzakegun bakarrak Usurbilgoak (1888), eta Goizuetakoak (Satrustegi, 1996b) (1897) dira: 98 artikulurekin lehena eta 87rekin bigarrena. Azken honetan euskarazko bertsioa ezagutzen dugu, gaztelerazkoa galdu egin baita.

Hemen aurkezten ditugun Azpeitiko⁸ agindu hauek, egituragatik zein testuinguru historikoagatik, Eibar, Bera eta Goizuetakoekin aldera daitezke. Seguruenik berdintsuenak 1825eko Goizuetakoak dira. Hauetan, hamar artikulua eta beste hiru eranskinetan, ondorengo gaiak aipatzen dira: jolasak meza-denboran; tabernatik irteteko orduak; danbolinteroek txistua jotzeko debekua iluntzeko “Abemarietakoaren” ondoren; ezkilak jotzeko debekua ordu horietan; kanta lizun eta zantarrak; zuhaitzak botatzea; ardoaren eta olioren neurriak; ogiaren kalitatea; ezkontza-bazkari edo ondra-bazkarietara joatea; gurdien kontrola; pilota jokorako murrizketak eta hildako ganaduei lur ematea. Beraz, Azpeitikoaren edukia dute baina gai gehiago kontuan hartuta.

Aزتerten ari garen kasuan, Azpeitikoan, sei agindu bakarrik daude eta hauek oso laburrak eta zehatzak dira.

Lehena izaera orokorreko agindua da: tabernak itxita egon behar zuten igande edo jai-egunetako goizetan, meza nagusiak irauten zuen bitartean, eta arratsaldeetan, bezperen ordutik arrosarioa bukatu arte.

Bigarrena, aipaturiko elizkizunek irauten zuten bitartean, inork ezin zuten pilotan jokatu, are gutxiago elizako ataripean.

Hirugarrena, tabernako bezeroak etxera joan behar zuten ezarritako orduan.

⁷ Ordenantza hauek bere garaian izenburu honekin argitaratu zituen: *Usurbil-ko erriyaren ordenantzak*, [Donostia]: Imprenta Baroja, 1888.

⁸ “Auto de buen régimen y gobierno”, 1786/1/5, GPAH, 2/0700, 5r-7r oo.

Laugarrena, herritik kanpora bizi ziren emakumeak, eta zereginen batean bertan zeudenak, etxera abiatu behar zuten, gutxienez, otoitz-ordua baino ordu erdi lehenago.

Bosgarrena, denden ateen eta leihoen (botikakoek izan ezik) itxita egon behar zuten jai-egunetako ofizioek irauten zuten bitartean.

Seigarrena eta azkena, baserrietan ostaturik ez ematea kanpotar pobreei.

Agindu hauen inguruan honako hau gaineratzen zen: inork ezjakintasunik alega ez zezan, euskarara itzulitako bandoan argitaratuko zirela.

Euskarara itzulitako beste antzeko ordenantzekin eta gazteleraz edo frantsesez dauden beste hainbatekin alderatzen baditugu, ez dute, egiazki, ekarpen berririk egiten. Agiri hauen garrantzi bakarra da euskarazko testu juridiko publikoen bilduma murrizari beste lagin bat gehitu ahal izatea eta era horretako itzulpenak moldatzen zituzten herrien zerrenda pittin bat luzatzea.

*Cinco de henero de 1786
Auto del Sr Alle. acerca del buen regimen y gobierno*

En la villa de Azpeitia a cinco de henero de mil setecientos / ochenta y seis: Dn Nicolas Ignacio de Altuna y Ossa Alle. y Juez ordin. / de esta dha Villa de Azpeitia. Dijo, que para el buen regimen y gobierno debia / mandar, mandaba y mando las providencias siguientes: Que todos los dias festivos asi los de guardar, como los demas del año esten cerradas las Taverna(s) / durante los oficios de missa maior de la Parroquia, y por las tardes desde las / Visperas, hasta que se concluian las demas oraciones hasta concluido el Rosario: / Que en los mismos dias festivos nadie juegue por las mañanas hasta que sea / acabada la misa maior asi a pelota como a bolos, ni otro genero de juego / publico y mucho menos se juegue ni meta ruido en los atrios, y Porticos de la / Parroquia, y de los Conventos, donde en ningun tiempo es permitido haia / juegos; pero a proporcion serán castigados, con mas rigor los que jugando, o / de otro modo causen bulla en las horas, en que se digan los oficios divinos, u(?) / otras devociones publicas: Que los Caseros, herreros, y gente jornalera / se retiren de las Ta-

Traducción de las providencias contenidas en el auto antecedente

Azpeitico errian ill belzaren bostian Christo jaio zala milla Zaz/pireun eta laroguetan sei urte: Dn. Nicolas Ignacio Altuna eta Ossac / Alcate, eta Juez ordinarijo erri onetacua: esan du regize [sic], eta go/vernu oneraco biar debala aguindu, aguincen debala, eta aguindu ditu / providencijsa seguicen diranac.

Jaiegun gucietan, dirala igandiac, nola beste gañerazco urtecoac, / egon ditezela ichijac tavernac Parroquijaco Mesa naguci [sic] bitartian, / eta arrazaldetan [sic] vesperac asizen diranetic acavatu ditecen artian beste devo/ciuac eta errosarijua: Jaiegun esan diranetan ez dezala iñorc jocatu / goicetan acavatu derin [sic] artian mesa nagusija [sic] ala pelotan, nola boletan, / ezeta ere beste joco genero publicotan eta asco guichijaco [sic] joca derilla, eta / sartu ero eguin dezela bullaric Parroquijaco, eta Conventubetaco atrijsa / eta Porticubetan, ceñetan ez da iñoiz ere permitituba, izan ditezela jocuac, / baña proporcijoz izango dira castigatubac, rigore gueijagorequin joca/zen ero beste moduz causazen debenac bulla hordu [sic]

vernas, y vaian a sus Casas a las horas señaladas en / los mandatos añales. Que las mugeres de qualquiera edad, que vivan // fuera del Pueblo, y sus arravales salgan, y se dirijan a sus Casas / media hora antes de las oraciones, bien entendido, que solo se librarian / de ser castigadas, quando succeda, que permanezcan en el Pueblo por / alguna ocupacion indispensable y precisa, que no haian podido evalcuar antes de la hora señalada: Que todas las ventanas y puertas / de las tiendas de trato, y negociacion (eceptuando solamente aquellas / en que solo se vendan remedios de votica) esten cerradas durante los / oficios de misa maior, y por la tarde hasta que se acaven Visperas y / Rosario en los dias de fiesta entera, pero bien podran estar aviertas / los dias, que no son de precepto de guardar, y finalmente, que en nin/gun caserio se dé posada a pobres forasteros; Y para que estas providencias lleguen a noticia del publico, y nadie alegue ignorancia se hara publicar por vando traducidas al idioma vascongado: Por este / asi lo probeio, mando, y firmo, y en fe de ello io el esño

Dn. Nicloas Ignacio

*Ignacio Josef de Vicuña
y Basazabal*

arietan, ceñetan dau/den esaten oficio divinuac, eta beste devocijo publicuac: Baserrita(r) // Errementarijac, eta guende [sic] jornalecua Erretira ditezela, eta / juban beren echeetara hordu señalatubetan urteeroco [sic] manda/tuetan: Emacume eroceñ eda-detaco vici diranac erricorpuz eta / bere arrabaletatic campora irten dezelat, eta jun chusen beren eche/etara Ave Mariacuac baño ordu [sic] erdi bat lenago, ondo adituric / ece bacarric libratuco dirala izatetic castigatubac, sucedicen da/nian daguala erricorpuzian ero puebluan ocupacijo indispensable / edo precisoembategatic [sic?], ceña ezin despachatu izan deben ordu / señalatuba baño lenago: Tratu eta negocijuetaco denda gucietaco / leijo, eta atiac (eceptuacen, ero apartacen dirala aryec, ceñetan ba/carric zalzen dira [sic] boticaco erremerijuac) egon ditezela ichijac / Mesa nagucico [sic] oficijuac eguiten dauden bitartian eta arrazal/detan acavatu artian vesperac eta Errosarijua Jai osuetan / baña ondo egon litezque iriguijac [sic] egun arietan, ceñac ez dira [sic] / obligaciozcua, edo preceptoz gorde biar diranac, Azque-nengo baser/ritan ez derilla eman ostaturic campoco pobrerri [sic]: formatu izan du/ autuba providenci ezan [sic] diranen gañean, eta aguindu traducitu/turic euzquerara [sic] emanditezela [sic] enzuterara, allega ditezzen publicuaren / noticijara, eta iñorc alega ez dezan ez cequizala.

Es traduccion de las providencias contenidas en el precedente auto, / de que certifico

Ignacio Josef de Vicuña
y Basazabal

*Fe de haverse publicado
las precedentes providencias
Certifico io el escribano de S.M.
del numero, y auintam. / de esta villa
de Azpeitia, que oi dia de la fecha in-
continenta, que se ha / concluido la
Missa Popular de la Parroquial de es-
ta (?). con tambor vatiente, / y voz de
Juan Antonio de Berastegui Pregonero
de esta dha Villa se / han publicado en
idioma bascongado [sic] en las puertas
de la Casa Concegil de / la misma las
providencias precedentes; Y para que
conste firme en esta exprelsada Villa de
Azpeitia a seis de henero de mil sete-
cientos ochenta y seis*

*Ignacio Josef de
Vicuña y Basazabal*

Itzulpen honek darabilen euskara ere patxada gehixeagoz aztertzea mere-
zi duela iruditzen zaigu. Lehen saio honetan hiru alderdi hauek nabarmen-
duko genituzke: hitz-ordena, batez ere erlatiboazko esaldietan, *zein* erlatiboan
erabilera, aditz-forma batzuk eta epentesiak.

Hitz-ordena

Juez ordinarijo *erri onetacua / guende jornalecua / emacume eroceñ edade-
taco vizi diranac / autuba providenci ezan (sic) diranen gañean*

Aguindu ditu providencija *seguicen diranac / jaiegun esan diranetan / hor-
du señalatubetan urteeroco mandatuetan /*

Zein

ceñetan ez *da (sic) iñoiz permitituba / ceñetan dauden (sic) esaten oficio
divinuac / ceña ezin despachatu izan deben (sic) / ceñetan bacarric zalzen di-
ra (sic) / ceñac ez dira (sic) obligaziozcua (sic), edo preceptoz gorde bihar di-
ranac /*

Adizkiak

debala [duela] (biar d. aguindu / aguincen d.) / **deben** [duten] (ceña ezin
despachatu izan d.) / **dezela** [dezatela] (irten) / **derin** [dadin] (acavatu d.) /
derilla [dadila] (joca d. / ez d. eman ostaruric) /

Epentesiak

(juez) *ordinarijo / providencija / ichijac / parroquijaco / errosarijua / nagu-
sija / guichijaco (sic) / atrijo / proporcijoz / gueijagorequin / oficio, oficijuac /
devocijo / ocupacijo / negocijuetaco / leiyo / erremerijuac / iriguijac (sic) / notici-
jara.*

Baina *errian / jaio / gucietan, gucietaco / eta devociuac* ere ageri dira.

3. AZPEITIKO SAN JOSEREN KOFRADIAKO INDULJENTZIAK 1840AN⁹

Tradizioak zioen Azpeitiko San Joseren kofradia 1704an sortua zela; izan ere, lehen kudeaketa-lanak urte hartan egin baitziren. Dena den, 1705eko otsailean Azpeitiko hainbat herritar bildu ziren eta boterea parrokiako erreto-reari, Ignazio Altzagari, eta beste herritar bati, Frantzisko Arrutiri, eman zieten, eratu nahi zen Ermandadearen sortze-agiria idatz zezaten, “santuaren benerezioa areagotzeko eta garbitokiko arimei laguntzeko” (“*para mayor veneración del santo y sufragio de las ánimas*”)¹⁰. Hartara, kofradia onartu ondoren, honelakotetan ematen ziren induljentziekin gauzatu zen. Baina, agiriak galdu zirelako beharbada, edo beste arrazoiren batengatik, urte askoan ari zen kofradia ordenantzarik gabe. Horrenbestez, Iruñeko apezpikuak, 1832ko abenduaren 3an parrokiara bisitan etorri zenean, ordenantzak berriro moldatzea agindu zuen. Ondorioz, kofradiakideak 1833ko maiatzean bildu ziren eta erreto-reari eta beste ordezkari batzuei eskatu zieten berriro sortze-agiria idaztea eta onarpenerako aurkeztea. Horrela egin zuten eta proposamena onartua izan zen¹¹. Baina oso gauza garrantzitsua falta zitzairen: ermandade hauek egiten zuten induljentzien kudeaketaren onespina hain zuzen ere, ez baitzuten hori frogatzeko agiririk, azken urteetan izandako gorabeherekin galduak zirelako. Parrokiako erretoarek, Jose Manuel Abaliak, 1840an erabaki zuen Gregorio XVI. Aita-santuari eskari bat egitea, San Joseren kofradiak tradizionalki zituen induljentziak berritu zitzaizkien. Eskariak aldeko erantzuna izan zuen, eta hori oso garrantzitsutzat hartu zuten kofradiakoek. Horregatik, tramiteak eragindako dokumentazioa hiru hizkuntzatan jaso zen: latinez, euskaraz eta gaztelaniaz. Hiru testu dira: lehena induljentziak berritzeko erre eta Aita Santuak honi ematen dion erantzuna; bigarrena kofradiakideek irabazitako induljentziak defuntuen arimen alde erabil zitezkeen egindako eska, hau ere Aita Santuaren erantzunarekin; eta hirugarrena aurreko eskari bier onarpenaren dekretu osagarri bat dakarrena. Kontzesio honi garrantzi handia eman zitzaion, dudarik gabe, euskarara eta gaztelaniara egin baitziren transkripzioak, kaligrafia oso landu eta dotorearekin. Latinezkoak, berriz, ohiko itxura arrunta du.

Badakigu, jakin, eduki erlijiosoak duten euskarazko testuak, eskuizkribuak nahiz editatuak, ugariak direla eta XX. mendera arte gehien ezagutzen direnak. Hala ere, ezohikoa da testuak berak izaera ofiziala izatea eliz administrazioan. Honetan elizak estatuaren irizpide berberari jarraitu zion: agiri ofizialak hizkuntza bakar batean moldatzen zituen, gaztelaniaz edo frantsesez, latin hutsean idazten ez bazituen. Dena den, sekula ez zuen baimentzen beste herri-hizkuntza bat (*lengua vulgar*) erabiltzea, euskara adibidez. Beraz, gordetzen diren euskarazko testu erlijiosoak, gehienak katiximak, sermoiak, debozio-liburuak, eta antzekoak ditugu. Badira, baina nekez aurki daitezke mota honetako testu administratiboak.

⁹ Donostiako Elizbarrutiko Artxibo Historikoa (DEAH) 06.046 (1569/009-01). Cofradía de San José 1833-1907.

¹⁰ Iruñeko Elizbarrutiko Artxiboa (IEA), c/1.376, zk. 35, Cofradía de San José, 1705.

¹¹ GPAH, 2/000753, 177-178 ff; 24/5/1833; IEA, c/ 3.092, zk. 5, 1833.

Euskal testuen egilea Soreasuko San Sebastian parrokiako erretorea izan zen, ia zalantzarik gabe: Jose Manuel Abalia Plazaola, Azpeitian jaio eta hil zena (1803/04/20-1868/7/20). Erretore-lanetan 30 urte baino gehiago egin zituen. Badirudi jatorri umilekoa zela, ondoren aipatzen den auziak adierazten duen bezala. 1838an ika-mika bat izan zuen eliztar batekin, Santiago Bolinaga, zapatariarekin. Lehenago ere gorabeheraren bat eduki omen zuten. Bolinaga emaztearengandik banandua bizi zen eta herriko esamesek zioten bi andre ezkonturekin zituela harremanak. Horregatik, erretoreak errieta egin zion eta zapatariak zakar erantzun. Irainak zirela-eta, liskarrak auzitan amaitu zuen eta deklarazioen artean Bolinagak honako hau esan omen zuen Abaliari buruz: “Artzaina izan den apaiz horrek ez zuen erretore izan behar, ez dakielako zein den bere egitekoa”. Erretoreak, aldiz, Bolinagak berari buruzko irainak esan zituela azaldu zuen, baina sekula ez zuen ukatu apaiz izan aurretik artzaintzan aritu zela¹².

Lehendabiziko dokumentuak bi zati ditu: lehenengoan Azpeitiko erretoreak, Jose Manuel Abaliak, Gregorio XVI.a Aita Santuari erregutzen dio XVIII. mendeaz gero San Sebastian parrokian zegoen San Joseren kofradia berriro ontzat eman dezala eta dagozkion induljentziak onar ditzala; bigarren zatian Erromatik bidalitako onarpena dator.

Aita Santua

Jose Manuel de Abalia, *San Sebastian Soreasu-co* Eliza nagusiaren Erretoreac, Azpeitiaco erricua, Españiaco Erreinuan, Iruñeco Obispaduan dagoana; Berorren oñetan humilqui jarriric azaltzen-du: Esan degun Eliza nausian badagoala Cofradi bat icendatzen dana **San José Patriarca-rena** bere aldare, capilla eta imagiñaquin San José beraren icenean, bai eta ere liburu bat ceñetan ipintzen diran icen eta apellido cofradiaco anai eta arribenac: Gañera icusten degunez, liburu artan eta parroquiacuac beti aditu dutenaz, eta beste izquirari edo letrerotatic (bañan ez osoro eguiatuac edo autenticuac) aguertzen danaz, daucate casi segurutzat esan degun Cofradia izan emen zala fundatuba milla zazpireun eta laugarren urtetan bere oitutzen dan Indulgenciaquin.

Beatísimo Padre

Jose Manuel Abalia Rector de la Iglesia parroquial mayor de S. Sebastián de Soreasu del pueblo de Azpeitia, en el Reyno de España, de la Diócesis de Pamplona, á los Pies de Vuestra Santidad postrado humildemente expone: que existe en la precitada Iglesia parroquial una piadosa Cofradía denominada del **Patriarca San José** con un altar é Imágen dedicadas al mismo S. José y también un libro en el que se asientan los nombres y apellidos de los Cofrades hermanos y hermanas. Además, según aparece del mismo libro y de la tradicion piadosa de los parroquianos y de otras inscripciones (pero no auténticas), se tiene por cierto que la precitada Cofradia fue erigida é instituida por los años de 1704, con la concesion de las Indulgencias acostumbradas.

¹² Azpeitiko Udal Artxiboa (AUA), 430-06 (1838).

Bañan nola guerra eta nastiaquin galdu diran Letra edo Bulda ayec eta ala fundacioco nola Indulgencienac: Orrengatic parroquico guztiac eta batezere anaiquide edo Cofradicuac deseatzten dute jaquin eguia ala Bulden nola Indulgencien gañean izan leiquena.

Orretaraco Berorri, *Aita chit Santua*, esan degun Parroquico Erretoriac bere icenian eta bere mendecoenian benaz *erregutzen* dio eman dezala ontzaz lenago esan dan *Anaiquidago* edo *Cofradia*, eta biar baldin bada berritotico ipiñi declaratzten diozcala graci eta barcamen edo Indulgenci Aita Santuac ematia usatzen ditunac.

Eta Jangoicoac [sic]...etc.

Aita Santuaren Audienciatic

Gure Aita chit Santu Gregorio amaseigarrenac Anaiquide edo Cofrade biotziqui artaco Anaya eta arreba guztientzaco **San Jose Patriarca-ren** icena daramala ipiñiyadagoana len esan dan Elizan edo ipiñico dana biar dan moduan, eman cituan Barcamen edo Indulgenci oyec, aplicatu leizquenac anima difuntuentzat, eta dira: **Barcamen osoa** Cofradian sartzen diran lendabico egunian, baldin eguiatz irriquildu [sic] eta Confesaturic errecibitzen badute Sacramentu Comuniocua eta dembora labor batian lenago esan dan Eliza visitaturic erregutzen badute bertan Aita Santuaren intenciora: modu berian **Barcamen osoa** eriotzaco orduraco, baldin orduan ondo preparatuac badaude, edo beñepen biotz biotzetico deitzen badute *Jesus-en* icena aubaz ecin badute: bai eta ere **Barcamen osoa** Obispo Jaunaren

Habiendo desaparecido, ya por los trastornos, ya tambien por las guerras, tanto las Letras aquellas ó Bulas, ya de su fundacion como las de concesion de las Indulgencias...; y asi, todos los parroquianos y principalmente los Cofrades desean cerciorarse de la verdad acerca de la existencia tanto de las Bulas como de las Indulgencias.

Por lo tanto; á Vos, Beatísimo Padre, el Rector de la dicha parroquia, en nombre suyo y de los que le están encomendados, con instancia **Suplica** se digne confirmar la precitada **Cofradía**; ó si es necesario erigirla de nuevo, con la declaracion de gracias é indulgencias que la Santa Sede suele conceder.

Y Dios...

De la Audiencia del SSmo. Padre

Nuestro SSmo. Padre Gregorio XVI á todos los Cofrades hermanos y hermanas de la piadosa Cofradía, bajo el título de **San José**, que se ha establecido canónicamente o se ha de establecer en la antedicha Iglesia, concedió para siempre, mientras sea necesario, las siguientes Indulgencias, aplicables también á las almas de los fieles difuntos, á saber: **Plenaria** el primer día de ingreso en la Cofradia, si verdaderamente contritos y confesados recibieren el Sacramento de la Eucaristía, visitaren dicha Iglesia, rogando allí por algún espacio de tiempo según la intención de Su Santidad. É igualmente **Indulgencia Plenaria** para el artículo de la muerte, si estuviesen bien dispuestos, ó á lo menos invocasen devotamente el nombre de Jesús, de corazón, no pudiendo con la boca, igualmente **Indulgencia Plenaria** el día que con licencia del Ordinario

oniritziyaquin eguiten dutenian festa Eliza artan, lenengo vezperetatic asi eta biaramonian eguzquia jartze-co orduraño: eta **zazpi urteco** eta beste aibeste **berrogei eguneco** Indulgenciatic, Obispo Jaunac señalaten dituen lau festa bacoitzetan, biardan [sic] becela preparaturic visitatzen dutenian eta bertan oracioa eguiñaz: eta azquenic **Irurogei eguneco** Barcamena edoceñ obra on eguiazqui urruquilduric [sic] eta devocioz eguiten dutenian. –Aurreco Letra oyec balio dute gordetzen bada biar dan [sic] becela ortaraco jartzen dana **Gure Aita chit Santu Clemente zortzigarrenac** emandaco arauquida edo Constitucioan. Eman San Pedro Erromacuan, Agorarren zazpian, milla seiregun [sic] eta laugarren urtian; asitzen dana= Edocein gauza Jarlecu Apostolitic=Onen contra bestiac balio ez duten moduan= Eman Erroman S. C. de J. deitzen zayon Secretarin, Agorraren 25, 1840-garren urtian. C. Card. Castracane Pref.=Dago legorrian aterataco Sellu bat ceñac izan bihar duan esan dan Secretarie-na. =A. Cañeus. Princivalli Substitutus.

actual se celebre la fiesta en la misma Iglesia, comenzando desde las primeras Vísperas hasta la puesta del sol del día siguiente; y **siete años** y otras tantas **cuarentenas** de Indulgencias en cada uno de los cuatro días festivos, que el actual Ordinario señalare, si debidamente dispuestos visitaren y oraren; y finalmente **sesenta días**, de Indulgencias por cualquier obra que hicieren contritos. Las presentes son válidas guardando lo que se ha de guardar según la Constitucion de Nuestro SSmo. Padre Clemente VIII. Dado en S. Pedro de Roma dia 7 de Setiembre de 1604; que empieza. Cualquiera cosa que de la Sede Apostolica. No obstante cualquiera otro decreto dado en contrario. Dado en Roma en la Secretaria de la S. C. de I. dia 25 octubre 1840. C. Cardenal Castracane Prf. Hay un sello en seco de la Sgr^a Congregacion. A Cañeus Princivalli substitutus.

Bigarren izkribuak beste eskari bat zehazten du: kofradiakideek irabaz ditzaketen indulgentziak hildako kofradiakideen arimen alde aplikatzeko baimena. Badirudi eskari biak batera bidali zirela Erromara, honi egindako erantzunak lehenengoari egindakoaren data berbera baitauka. Hemen ere bi dokumentu datoz: azpeitiarren eskaria eta Aita Santuaren onarpena.

Aita chitez doatsua

Jose Manuel de Abalia-c *San Sebastian de Soreasu*, deitzen zayon Eliza-nausiaren Erretoria, Azpeitia-co errian, Iruñeco Obispaduan, Españiaco Erreinuan; Berorren Onetan [sic] humildade guciaquin

Beatísimo Padre

José Manuel de Abalia, Rector de la Iglesia parroquial mayor de San Sebastián de Soreasu, del pueblo de Azpeitia, en el Reino de España, y Diócesis de Pamplona; prostrado humildemente á los Pies de

auzpezturic, Anaya eta Arreba Anaiquidago-biotzuqui edo Cofradi piadosa Virgiña chit Santaren Senar **San Jose Patriarca**-ren icenian au paratacuen nombrian erregutzen dió benaz diñatu deila ematia, **Barcamen** edo **Indulgenciosoac** ayec irabazten dituenac San Jose-ren Gordarte [sic] edo Patrocionio, Aingeru Guardacuaren, San Roqueren eta Santa Teresa Virgiñaren festa egunetan, aplicatu litezqueala cofrade berac-gatic *Cofrade difuntuen animen* alde, eguiñic Confesioa eta errecibituric comunioa eta visitaturic beren Capilla eta aldaria.

Eta Jaungoicuac [sic]... etc.

Aita chit Santu

Gregorio amasei-garrenac bere Entzunde edo Audiencia-tic diñatuzan ematea **San José Patriarca**-ren icenian len esandaco Elizan ipiñitadagoan edo fundatu bear dan Cofradico Anai eta Arreba guztiri [sic] lau festa-egun oyetaraco **Barcamen osoa** edo **Indulgenci Plenaria**, *Purgatorio-co Animen* alde, aplicatu leitezque-nac, escatzen dan moduan, baldin visitatu eta devozioz, erregutzen badute Aita Santuaren intenciora, asiera emanic egun ayetaco vezpera-arratsaldetatic, egun-beretan eguzquia sartu bitartian.—Oyec balioco dute betico beste Breve edo aguinteric gabe. Emanac Erroman Indulgencitaco Congregacio Sagradua icendatzen dan Secretaritic, Agorraren 25-ian, 1840 garren urtian.=C. Card. Castracane Prf.=Dago sellu bat legorric ezarriya diyona dala esan dan Cardenalana=A. Cañeus Prinzivalli Substitutus=

Vuestra Paternidad, en nombre de los Hermanos y Hermanas de la piadosa Cofradía del Patriarca San José, Esposo de la Santísima Virgen, establecida allí, ruega con instancia se digne conceder que, las Indulgencias Plenarias que ganan en las fiestas del patrocinio de San José, del Angel Custodio, de S. Roque y de Santa Teresa Virgen, los Cofrades de la muy ensalzada Cofradía, confesando y comulgando y visitando su altar; sean aplicables por las ánimas de los Cofrades difuntos. Y Dios...

De la Audiencia de

Nuestro SSmo. Padre Gregorio XVI, concedio Indulgencia Plenaria aplicable por las almas del Purgatorio á todos los Hermanos y Hermanas de la dicha Cofradía establecida, ó que se ha de establecer, bajo el título del Patriarca San José, en la sobre-enunciada Iglesia en las cuatro fiestas, según se pide, si visitaren devotamente y rogaren por algun tiempo según la intencion de Su Santidad, comenzando desde las primeras vísperas hasta la puesta del sol de aquellos días. Las presentes valdrán para siempre sin expedir ningun Breve. Dado en Roma en la Secretaría de la Sagrada Congregacion de Indulgencias á 25 de Setbre. de 1840 = C. Card. Castracane, Pref. = Hay un sello en seco del Emo. Señor Cardenal = A. Cañeus. Princivalli Substitutus.

Hirugarren testua laburragoa eta bakarra da. Goiburuan Iruña edo Pamplona dakar, hau da, garai hartan Azpeitiko parrokiari zegokion elizbarrutiaren izena. Baina hau ere, aurreko testu biak bezalaxe, Erromatik igorria dago, Induljentzietarako Kongregazioko Idazkaritzatik beste bien data berberarekin, eta haien dekretu osagarri bat da.

**Iruña edo Pamplona
Erabacdea
Entzunde edo Audienciatic**

Oarturic gure **Aita chit Santu Gregorio amasei-garrena** *San Sebastian de Soreasu* deitzen zayon Eliz-nausiyán, Azpeitiaco errian, eta Pamplonaco barruti edo Obispaduan, orain dagoan Erretoriaren erregu humilletara, ece, aurrera beti esaten diran Meza guztitzaz [sic] eta bacoitzaz edocein aldare Eliz-esandacotaquan, Anai edo Arreba batengatic, Eliz-berian biardan [sic] moduan ipiñiric dagoan edo aurrera ipiñi biar dan [sic] *Anaiquidago-biotzuqui* edo *Cofradi-piadosa-cotacuac San José Patriarca*-ren icenian, goza dezatela edo izan dezatela **Privilegioa** esan erazoco baluteque becela *privilegiatutaco aldarian* biar dan guztitan, ondorotzat emaquidatu [sic] edo conceditu zuan au, Letra oyen bidez ceñac balio biar duten gorde ric gañera biar diran condicioac Aita chit Santu Clemente zortzi-garrena-ren Constituciyo edo Aguinteaz conforme. Eman Erroman San Pedron Abendubaren 7-yan, 1664 garrenian eta asitzen da=Quacumque a Sancta Sede Apostolica=galeracitzen ez duala edocein gauza contrara eguingo baliz=Eman Erroman Indulgencitaco Sagrada Congregacioa deitzen zayon Secretariyan Agorraren 25-ian 1840-garrenian = C. Card. Castracane Prf=Dago sellu bat legorric ateria Cardenala=A. Cañeus Prin-zivalli Substitutus.

**Pamplona
Decreto
De la Audiencia de...**

Accediendo nuestro SSmo. Padre Gregorio 16 á las humildes sú plicas del actual Rector de la Iglesia parroquial mayor de S.ⁿ Sebastian de Soreasu del pueblo de Azpeitia en la diócesis de Pamplona, de que todas y cada una de las Misas que en adelante perpetuamente se celebráren en cualquiera de los Altares de la misma Iglesia, por algun Hermano ó Hermana de la piadosa Cofradía canónicamente erigida en dicha Iglesia, bajo el título del Patriarca San José, ó que en adelante se ha de erigir, gocen del mismo Privilegio que si fueren celebradas en altar privilegiado, siempre que fuere necesario, benignamente lo concedió por las Presentes que han de valer, guardándose no obstante las debidas condiciones conforme a la Constitución S. M. Clemente P. P. 8º. Dado en Roma en S.ⁿ Pedro á 7 de Diciembre de 1664 y empieza = Quæcumque a Sancta Sede Apostolica = sin que obste cualquiera cosa que en contrario se hiciera = Dado en Roma en la Secretaría de la Sagrada Congregacion de Indulgencias, á 25 de Setiembre de 1840. = C. Card. Castracane Pref. = Hay un sello en seco del Emo. Señor Cardenal = A. Cañeus. Prin-zivalli Substitutus.

San Joseren kofradiako testu hauek ez dira, egia esan, erabat ezezagunak, idatzi eta berrogei bat urtera argitaratu baitziren Azpeitian bertan izenburu honekin: AITA SAN JOSÉ / PATRIARCA-REN ONRAN / Azpeitico Parroquian establecitua dagoan Cofradiari, edo Cofradia onetan sartzen diranai Aita Santu Gregorio amaseigarrenac conceditu diozcaten Indulgencien arguibidea, AZPEITIAN: *Pablo Martinez-en moldizteguian*, 1883-garren urtean. Argitalpen honek Donostian, Gipuzkoako elizbarrutiko artxiboan gordetzen den jatorrizko euskal itzulpenari jarraitzen dio ia hitzez hitz. Baita hitzen azpimarratzeari dagokionean ere. Dena den, orain arte euskarazko bertsioa soilik ezagutzen zenez, gaztelaniazko testuarekin batera argitaratzea interesgarria iruditu zaigu, itzultako euskal testuen historiartxoari ekarpenen bat egingo diolakoan.

Esan dezagun, oro har, itzulpena egoki samarra eta ulergarria dela eta, dabilen gaiari dagokionez, 1786ko udal aginduetakoa baino hizkera jasoagoa duela. Badu Larramendiren hiztegiaren kutsu apur bat, baina ez gehiegi: adibidez, **anaiquidago** = cofradía / **arauquida** = constitución / **biotzuqui** = piodoso / **eguiatua** = auténtico / **entzunde** = audiencia / **erabacde** = decreto / **emaquidatu** = conceder / **gordarte** (sic, eta ez godarte) = patrocinio / **izquirari** = letrero, gehienetan neologismoaren ondoren ohiko forma dakarrela: “**anaiquidago** edo **cofradia**” / “**gordarte** edo **patrocinio**”, etab.

BIBLIOGRAFIA

- AITA SAN JOSÉ PATRIARCA-REN ONRAN *Azpeitico Parroquian establecitua dagoan Cofradiari, edo Cofradia onetan sartzen diranai Aita Santu Gregorio amaseigarrenac conceditu diozcaten Indulgencien arguibidea*, Azpeitian, Pablo Martinez-en moldizteguian, 1883-garren urtean.
- AZPIAZU, José Antonio, “Los guipuzcoanos y Sevilla en la Alta Edad Moderna”, *Itsas memoria-4*, 2003, 207-225 orriak.
- EUSKARA JURIDIKOAREN MINTEGIAN (ATXABAL, Alberto eta beste batzuk), *Euskara zuzenbidearen hizkera*, Bilbo, Deustuko Unibertsitatea, 1995, 427-430 oo.
- IDOATE EZQUIETA, Carlos eta VILLANUEVA EQUIZA, J. J., “Unas ordenanzas de Vera en vascuence”, *Fontes Linguae Vasconum*, 37 zk., 1981, 275-281 oo.
- MARTÍNEZ DE ISASTI, Lope, *Compendio historial de la M. N. y M. L. Provincia de Guipúzcoa*, Donostia, Ignacio Ramón Baroja, 1850.
- MUJICA, Serapio, “El vascuence en los archivos de Guipúzcoa”, *Revista Internacional de los Estudios Vascos*, 1908, 731-733 oo.
- OTAZU, Alfonso y DÍAZ DE DURANA, José Ramón, *El espíritu emprendedor de los vascos*, Madrid, Sílex, 2008.
- SATRUSTEGI, Jose Maria, “Goizuetako udal ordenantzak”, *Fontes Linguae Vasconum*, 72 zk., 1996a, 298 o.
- SATRUSTEGI, Jose Maria, “Goizuetako udal ordenantzak”, *Fontes Linguae Vasconum*, 72 zk., 1996b, 302-312 oo.
- TREBIÑO, Imanol, *Administrazio zibileko testu historikoak*, Oñati, Instituto Vasco de Administración Pública=Herri-Ardularitzaren Euskal Erakundea, 2001.

2 139

Ezerbezet hantzer ahintulu zozinabie
 bapinabiz zozinabie euzko fulaguriz
 zozinabiz euzko fulaguriz euzko fulaguriz

Nue Arage rezibituti
 tut zure castali hura
 notizia tristean gizoni
 na noisenti tubidari
 gizonia duen nuen ezizen
 orer gundone amalen
 pena Asco alegatu
 nait dize antonipen
 enpleoa zuna utrenso
 anozara desca zendi
 edan zaingo sanpala
 ez gueno chura bon
 yonaren euzko euzko
 gort gurgelut arata
 esteban dizean omenan
 ezidan labiran esagu
 zu seinoan nifabozes
 zen naban oti ederan
 la azucra disco estima
 tute dudu oren finan
 zidara bizatza oti
 zot zi dolo urue

hon lizaga preta. euzko que

entrega ceniscorn
re furtet mita em
xu gite Odiaz sem
Cabo birrenzue et
tatacone atbana
ac arzu mitala
baina charn eon
erigot ecehura
cordios Nax Nila
memoria y sado
guzia zuxa Aru
M. Josep

140

Neve Arage eztey
tan puzia zuey as
patuan etango qui
Andoz in Angizek nair
egun on. Hengo castan
nizatu nizan nen
ganta otzaba lencas
Anzenas zuey ventu
toaren zuey nobita
zuey etovida casta
equicade zuey bezela
Zuey zuey binal zuey
neuecans aduact bur
nia pisantat yxuxeta
bitano megnedo etia
hil gintat bantene eta
aduenena gaxestiga

ben ligado p... u... que

guzien zibendatzen
Virego elazabatzen
dena dinan nire
terratibin zentone
beacala entegatzen
in zozziatzena
arbatia virebat
gatua elazabat
lana castoren orien
entegatzena dena
An eta orienin
Abisara zazu erubien
zoco bota laguen
guzien barcabata
dena orienin
tuta zozziatzena
guzien orienin
Virena ermatende
Oratzen eguzin
terratibin erubien
za bina anazena
batena Beirina

191
mardani Mitacaxino
dumani castan yzari
didita bincat etasi
lac bixatzi zula este
banegin zercosta dimari
evaleaz escriptura
Tubac eyusteco ysabeta
Mita memoria pepe
noiz etortecadon carac
castig eza Dios zu
re Arriba Mosephane
Araga
Ormeica
Azpitia

San Anage yusti

... lincado pleto: ... que

199

Oñora. Naenitudoet Beno,
 xan Carta Estimario andrae
 quin, Josephonareq, Paolara
 balonarequin batean Tenare
 Contra dago Sin duna dno
 formatua; Asio Contratu
 Det Equinduan demontarua
 Naal duax prendaq Seguridade
 xaco, Tenac Naaldu naibani
 tuere Agnacionequin enavi
 Atreueren Equin extezan loa
 ten duana, Emen Congo dia
 Inixiq eton duxian berela
 beronac quoto deban artean,
 eta Dⁿ Manuel de Acharan

pagatuko Larriaca, m...
Ta nos eun eta amala...
al eta emexeri mara...
Cuanto, berorreq Joseph
Zordirauxandae;
D. Antonio Alaxarac
Escuamun Naxu'driala
pantex; Aluextac die
Escuamun eta a. P. de
Domeques, Octubre 18...
Berorren Cu...
Ignacio
ms. a. d. N. de Alraga

Enero de 1786.

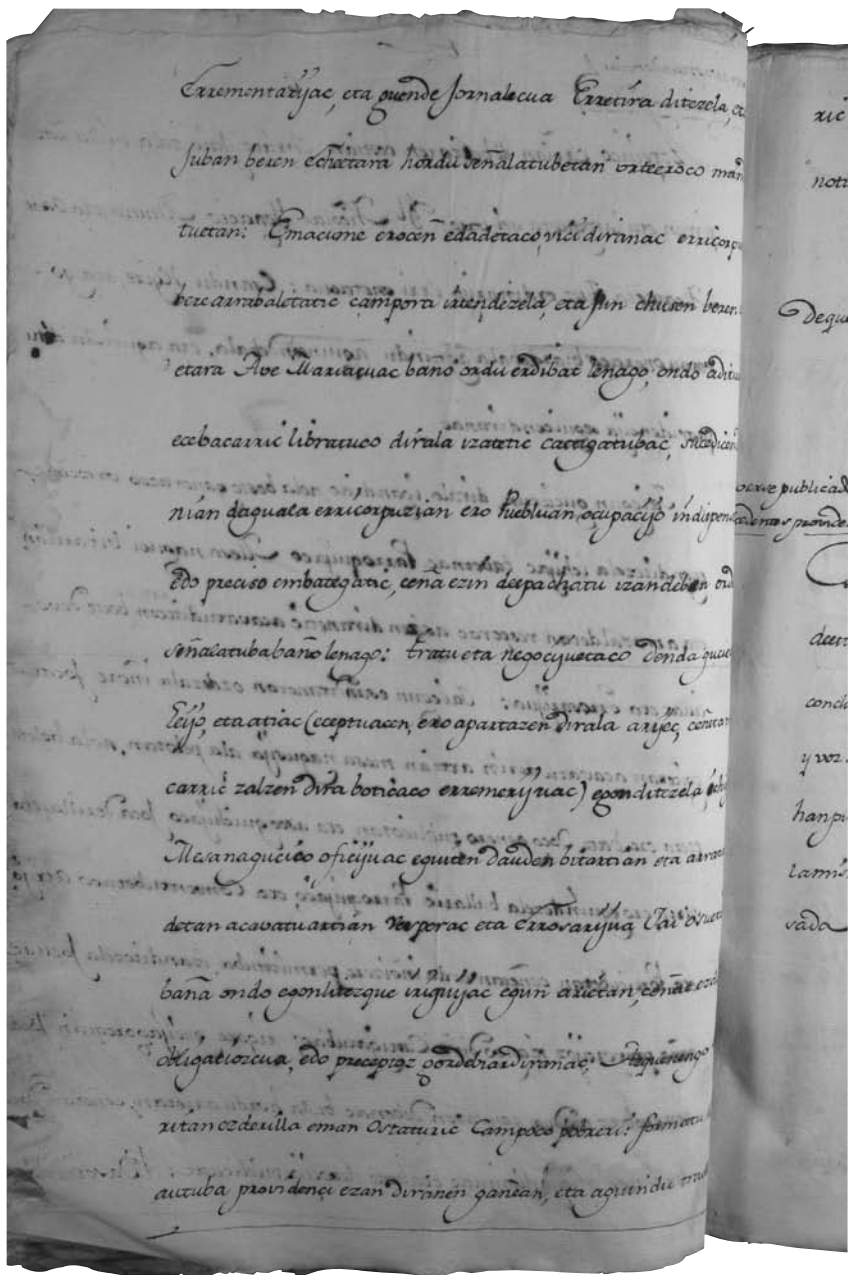
Auto del Sr. Illmo Obispo
 del buen regimén y gobierno

En la Villa de Azpeitia a cinco de Enero de mil setecientos
 ochenta y seis: D. Nicolas Linares de Arunay Ossa Illmo y Arz.^{obispo}
 desta Villa de Azpeitia: Dijo, que para el buen regimén y gobierno de esta
 villa, mandaba y mando la providencia siguiente: Que en todos los di-
 as festivos aui los deguandar, como los demas del año estén cerradas las Escuelas
 durante los officios de misa maior de la Parroquia y por las tardes de las
 Vesperas hasta que se concluyeren demas oraciones havia concluido el Rosario.
 Que en los mismos dias festivos nadie juegue por las mananas hasta que sea
 acabada la misa maior asi a pelota como a bolos, ni otro genero de juego
 publico y mucho menos se juegue ni meta ruido en los Atios, y Porcia de la
 Parroquia, y de los Conventos, donde en ningun tiempo es permitido haia
 Juegos, pero a proporcion serán castigados, con mas rigor los que jugando, o
 de otro modo causen bulla en las horas, en que se digan los officios Divinos, o
 otras devociones publicas: Que los Caseros, heueros, y gentes jornaleros
 se levanten de las Escuelas, y vayan a sus Casas a las horas señaladas en
 los mandatos añoses. Que las mugeres de qualquiera edad, que vivan

fuera del pueblo, y sus arrabales calgan, y se dirijan á sus Casas
 media hora antes de las oraciones, bien entendido, que solo solo
 de ser castigadas, quando succeda, que permanezcan en el pueblo,
 alguna ocupacion indispensable y precisa, que no haián podido
 cuar antes dita hora conacada: Que todas las ventanasy puertas
 de las tiendas de trato y negociacion (exceptuando solamente aquellas
 en que solo se vendan remedios de botica) esten cerradas durante
 officio. De misa malor, por la tarde hasta que se acaben las
 torario en los dias de fiesta entera, pero bien podran estar abiertas
 los dias, que no son de precepto de guardar; y finalmente, que en
 con caverno de la posada á pobos forasteros; Y para que estas
 denuncias anocias de publico y nadie alegue ignorancia se han
 blicar por bando traducidas al idioma vascongado: Por lo
 asilo probado, mando y firmo, y en fe desta ciudad de el año
 D. N. S. de 1793. de Alh. n.º 17

Amor
 Ynacio Lescija
 y D. n.º

Azpeitico cañian ubetazaren botian Chinto Jaio zala mila Laz-
 pirian eta lanoguta ori ene. Pl. Nicolas Honacio Aluna eta Oseac
 Alcañia Juce ordinarioji liri onetana: Oseadu Kigite, eta go-
 voru onetaco biandabala aguindu, aguinandebala, eta aguindu du
 prouidenciya aginenduranac.
 Jaiquin guicican, dirala, igandiac nola beste generazco onetacoac,
 egunditezela ichiñac tadernac Parroquiaco Tleua naguci bitacion,
 eta auzaldecan resperac asitan diranec acavitudican baxi deo-
 ciuac eta enoquyua: Jai cum ecan manetan ozdezala inore jocian
 goicetan acavatu derin artian mesa nagucya ala pelotan, nola boletan
 ezeta ora betu, loco genero publicotan, eta auzo guichyaco joca derulla, eta
 sartu cio egunditezela bullaric Parroquiaco, eta Comenubetaco atayj
 eta jociubetan, conetan de da inoizore permitenda, izanditezela jocus
 bana pporciyoz izano dirio Carigatubac, rigore quelya orequin joca
 zen ero baxi maduz, cauzaren debetnac bulla herdu auzetan, conetan du-
 den eraten ofiçyo diuinuac etabaxi deuociya publicuac: Barerita

— 175 —

Beatísimo Padre.

Jose Manuel Abalia Rector de la Iglesia parroquial mayor de S. Sebastian de Toriano del pueblo de Alzola, en el Reyno de España, de la Diócesis de Compostela, a los Oros de Vuestra Santidad pastado humildemente exponer: Que existe en la precitada Iglesia parroquial una cofradía denominada del Patriarca San José — en sus Actas e Insignias referidas al mismo S. José, y también un libro en el que se apuntan los nombres y apellidos de los cofrades hermanos y hermanas. Además, según aparece del mismo libro y de las tradiciones que se han seguido de los parroquianos y de otras circunstan-
cias (pero no auténticas), se sabe por cierto que la precitada cofradía fue erigida e instituida por los años de 1704, con la concesión de las Indulgencias acostumbradas.

Habiendo desaparecido, ya por los trastornos, ya también, por las guerras, tanto las Letras apelladas o Bulas, ya de la fundación como las de concesión de las Indulgencias...; y así, tanto los parroquianos, y principalmente los cofrades de esta cofradía, de la verdad acerca de la existencia tanto de las Bulas como de las Indulgencias.

Por lo tanto, Beatísimo Padre, el Rector de la dicha parroquia, en nombre suyo y de los que le están encomendados, con instancia suplica a V. S. que confirme la precitada cofradía, o si es necesario erigirla de nuevo, con la declaración de gracia e Indulgencias que la Antigua tuvo sus antecesores.

S. D. N. O. S. —

De la Audiencia del S. S. mo. Padre =
 Nuestro S. S. mo. Padre Gregorio XVI a todos los Obispos
 Hermanos y Hermanos de la piadosa Cofradia, bajo el titulo de San
Jose, que se ha establecido canonicamente o se ha de establecer en la an-
 tigua Iglesia, concedio para siempre, mientras sea necesario, las siguientes
 Indulgencias, aplicables tambien a las almas de los Fieles Difuntos, a saber:
Plenaria el primer dia de ingreso en la Cofradia, si verdaderamente contritos y
 confesados recibieren el Sacramento de la Eucaristia, visitaren dicha Iglesia, re-
 quidando alli por algun espacio de tiempo seguir la intencion de Su Santidad, e
 igualmente Indulgencia Plenaria por el articulo de la muerte, si
 hubieren bien dispuestos, o a lo menos invocaren devotamente el nombre de Jesus,
 de Maragon, que pudiendo con la boca, igualmente Indulgencia Plenaria el dia
 que con licencia del Ordinario actual se celebra la Jesta en la misma Iglesia,
 comenzado desde las primeras Respuestas hasta la puesta del sol del dia siguiente,
 y siete años y otras tantas cuarentenas de Indulgencias en cada uno de
 los cuatro dias festivos, que el actual Ordinario señalare, si debidamente dispusiere,
 visitaren y oraren; y finalmente cuarenta dias de Indulgencias por cualquier
 obra que hicieren contritos. — Las presentes son validas, guardando
 lo que se ha de guardar segun la Constitucion de Nuestro S. S. mo. Pa-
 dre Clemente VIII. — Dado en S. Pedro de Roma dia 7 de No-
 viembre de 1604; que empieza = Cualquiera cosa que de la Sede Apostolica
 No obstante cualquier otro Decreto dado en contrario = Dado en Roma
 en la Sacra S. C. de S. dia 2 de Febrero 1840 = C. Card. Cathacane Pref.
 Hay un sello en seco de la Sag. Congregacion = A. Camus. Ormisalle. Sub-
 titulus

Nita Santia.

Jose Manuel Abalia, San Sebastian Sorasua
 Eliza nagusiaren Erretoras, Agupulaco erretas, Españaco hermitas, San
 Juan Obispiduan dagoena, Beorren ondan Amulqui parras araltan
 du. Esan dogua Eliza nagusiaren Arzobispo Cofradia bat sinistatu dano
San José Patriarca ma bere aldean, Capilla eta sinagoga quia San
 José herriaren sinagoga eta eta bere liburu bat araltan apintatu ditan eta
 eta apellido cofradia andi eta arretuac: Jaxura, casten dogua, liburu
 arlan eta paragonac bete aditu dutenac, eta bete aquirari de biten talia
 (biten es zero equitac de antestiac) agurten danoz, dancate eta sequentel
 eta dogu Cofradia, izan eren eta fundatate nullo compen de la gora
 urditan bere bitatean San Indulgenciaquin.

Beraz, ustea guerra eta nastoquin galon ditan lita de
 Bulla ago eta ala fundatate uste Indulgencia: Urugati paragon
 co gurtse eta balen auzquin de cofradia deuteru diti paxu equia
 ala Bullen uste Indulgencia quian, izan liguia.

Orrekaraco Beron, Nita Nita Santia, esan dogua
 Carroquia Erretoras bere sinagoga eta bere nudaconuac berac sequi
 teni de eruan derate onkar leugo, esan don Arzobispo de Cofradia
 eta biaz baldin bada berretu apu declaratu dancate gazi eta ber
 canen de Indulgencia Nita Santia sena, urditan ditanac.

Eta Jaugierac ... §.

Acta Concilii Generalis

Pure Aita Chit Santu Gregorio amasigarronac
Principales Officij bostingu' arayo araya eta araba questuntarac
San Jose Patriarca *in rema Baranala ipurua Argosac leu san dan bli-
gan Argosac lana biaz dan andrian, emun etuan Barcanu' de Indulgencia
oye, afluatu lequima' anima' difinituntat, eta dora: --- **Barcanen**
osoa* *Ofiduan barteu deantudabieru' equian, baten equia' iniquitatu' eta
Confuturu' eccibituru' bideru' Sacramentu' Communionu' eta dambora' labur' bo-
tuan leuago' emu' dan blua' visitatu' inquitu' bideru' bertan' Aita Santuam' in-
luciana' mada' brian' **Barcanen osoa** *cruciatu' orduacu' baltun' ordun' auto
preparatu' bideru' de bostingu' bota' bostetia' dertan' bideru' Jesus' in rema
araba' emu' bideru' bai' eta' in **Barcanen osoa** *Obispo' Sarriacu' omni-
targu' equitun' duleman' festa' Eliza' arlan', leuago' reportatu' an' eta' biaz
romonau' equiqua' partu' orduacu' eta' **Zazpi urteco** *eta' bote' aintatu' **ber-
roquei eguneco** Indulgencia', Obispo' Sarriacu' senalatu' dertun' dan' festa' ba-
contetan' bideru' bula' preparatu' visitatu' duleman' eta' bertan' orduacu' equi-
tatu' eta' arguene' **Inuroquei eguneco** *Barcanena' dicitu' obra' on' equiqua'
iniquitatu' eta' dicitu' equitun' duleman' --- **Arreco** *Letra' oye' bala' dute' po-
ritu' bida' biaz' dan' bula' orduacu' partu' dora' **Pure Aita Chit Aita'**
Classico' Xorbe garronac *unan' daci' arauquida' do' Constitucioan'.* *Emana'*
*San Pedro' Erronacu' Argosaren' Zazpian' mulla' dicitu' eta' lau' garrun' in-
tan' antxu' dora' = **Emun' gauru' Santu' Apostolicaco' Onu' contra'**
herese' bala' de dule' audrian' = *Emana' Erronacu' S. C. del' J. dicitu'*
*Zazpi' Secretariu' Argosaren' 25. 1840- garrun' antian' = C. Card. Caspiano, Prof.
Dago' legonacu' ataraco' bellen' bat' dicitu' emu' biaz' dan' emu' dan' Secretariu' =
A. Canus. Prizivalli' Substitutu' =********

Beatisimo Padre. —

Jose Manuel de Abalia, Rector de la Iglesia Paroquial mayor de San Sebastian de Lormas, del pueblo de Azpeitia, en el Reino de España y Diócesis de Compluta, postulado humildemente a los pies de Vuestra Paternidad, en nombre de los Hermanos y Hermanas de la piadosa Cofradía del Patriarca S. José, Esposa de la Santísima Virgen, establecida allí, ruega con instancia se digno conceder que las Indulgencias plenas que ganan en las fiestas del Patronio de San José, del Ángel Custodio, de S. Roque y de Santa Teresa Virgen, los Cofrades de la muy ensalzada Cofradía, confesando y comulgando y visitando su Oratorio altar, sean aplicables por las ánimas de los Cofrades difuntos. — El Día, de

De la Audiencia de

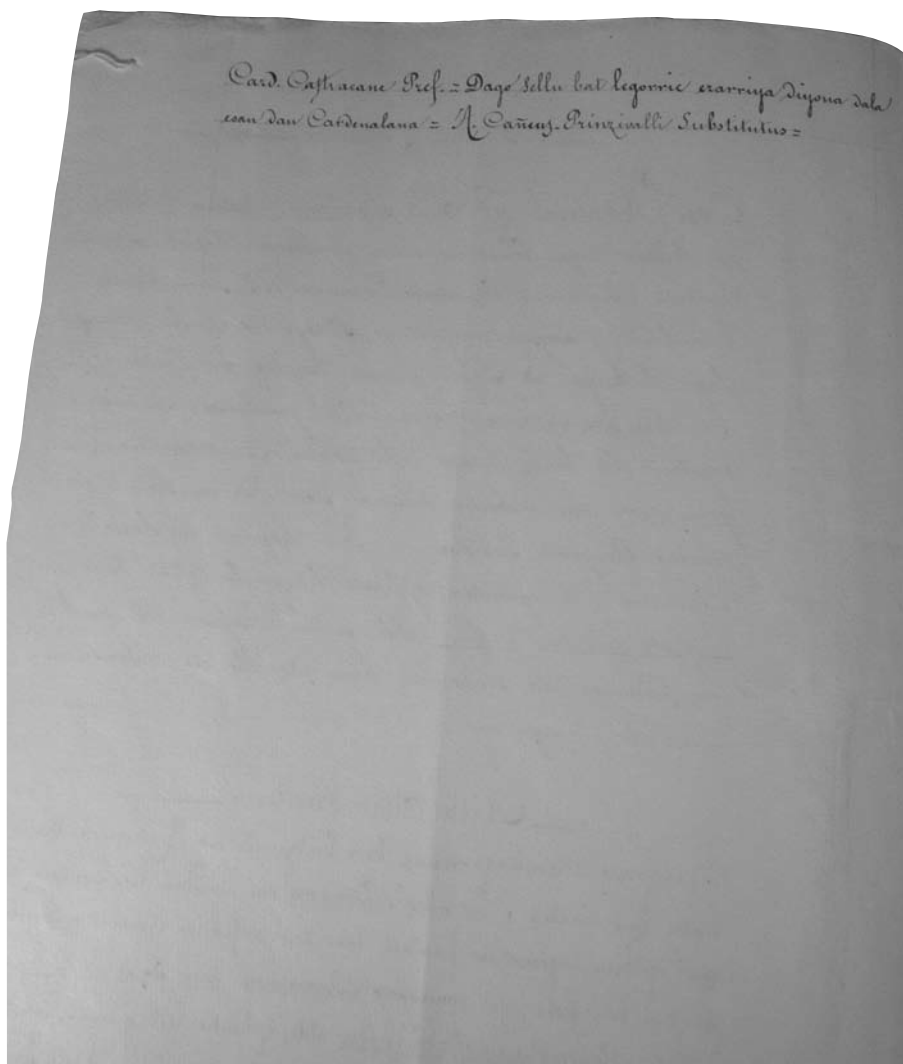
Nuestro S. P. Padre Gregorio XVI, concedió Indulgencia Plenaria aplicable por las almas del Purgatorio a todos los Hermanos y Hermanas de la dicha Cofradía establecida, o que se ha de establecer, bajo el título del Patriarca San José, en la sobredichada Iglesia en las Cuatro fiestas, segun se pide, si visitaren devotamente y rogaren por algun tiempo segun la intencion de su Santidad, comenzando desde las primeras vespuras hasta la puesta del sol de aquellos dias. Las presentes valdrán para siempre sin expirar ningun Breve. Dado en Roma en la Secretaria de la Sagrada Congregacion de Indulgencias a 28 de Setiembre de 1840 = E. Card. Casarcone Pref. = Hay un sello en seco del Em. Señor Cardenal = A. Canes. Orizivalli Sub-

Uita Shitez doatsua.

Jose Manuel de Abalia e, San Sebastian de Lurra
 su, deitatu zagan Elia nauziarua Erretoria, Aspuita erretoria,
Arriñaco Obispaiaua, Espaniaco Erretoriaua, Beorriua Oriban
 humiltate, quinquin uerperitua, Asaya eta Archea Quinquin
laga bispaia do Cofrade padrea Virginea chit Sanctua do
nas San Jose Patricia ren icinia au parataca unbria, er
reguta do bona diatua diola emalia, Barcama do Indul
genia osac apic irabutu Detuena San Joa ren ordate do la
tronia, Uniquera Indudacua San Roque eta Santa Berna
Virginea feta eguntan, aplicatu litzeguala Cofrade huac gale
Cofrade Aspuita erretoria alde, quinin Cofrade eta erribitu
ri comunia eta visitatu bona Capilla eta altaria.
 — Eta Sanquinac D.

Uita Chit Santu.

Gregorio amasii-garrenac bere Entzunde do Audiencia tie di
ñatu zan ematea San Jose Patricia ren icinia ben condaco bli
zan ipinita dagean do fundatu bea dan Cofrade Anai eta Archea
gurtiri lau feta egun oyetara Barcama osac do Indulgenia Ma
narija, Purgatorio Animen alde, aplicatu litzeguna, osac tan
dan induan, baldin visitatu eta amiaz erreguta badite Uita Santua
ren intuiciora, adiera emane egun ayeta uqpera arrabalde latie, egun be
retan eguzquia sartu bitartian. — Oye balio dute betio beste Dre do
agintere gabe. Smana Erroman Indulgeniaco Congregacio Sagrada
icindatzen secretarie, Agorraren 25 ian, 1840 garren urtian. = C.

= Pamplona =

= Decreto =

De la Audiencia de

Accediendo nuestro S. P. nro. Padre Gregorio 16
 a las humildes suplicas del actual Rector de la Iglesia
 parroquial mayor de S. Sebastian de Sorcasu del pue-
 blo de Itzupitia en la diocesis de Pamplona, de que todas
 y cada una de las Misas que en adelante perpetuamente
 se celebraren en cualquiera de los Altares de la misma
 Iglesia, por algun Hermano o Hermana de la piadosa Cofra-
 dia canonicamente erigida en dicha Iglesia, bajo el titulo del
Patriarca San Jose, o que en adelante se ha de erigir, goce del
 mismo Privilegio que si fueren celebradas en altar privilegiado,
 siempre que fuere necesario, benignamente lo concedo por las Breves
 que han de valer, guardándose no obstante las debidas condiciones
 conforme a la Constitucion S. M. de Clemente P. P. 8. Dado
 en Roma en S. Pedro a 7 de Diciembre de 1664 y empieza=
 Quaecumque a Sancta Sede Apostolica = sin que obste qualquiera
 cosa que en contrario se hiciere = Dado en Roma en la Secreta-
 ria de la Sagrada Congregacion de Indulgencias, a 25 de Setiem-
 bre de 1840. = C. Card. Castracane Pref. = Hoy un sello en
 seco del S. m. Genor Cardinal = A. Canonj. Prinziavalli Substi-
 tutus =

-hs-

= Iruña edo Pamplona =

= Erabacoea =

Euzunde edo Audiencia

Cartorio quæ Alta del Santo Gregorio amasi-garuna
San Sebastian de Lorcasa ditzen rayon Eliza nauziyan, Arpa-
 tinea arriau, eta Pamplonaco barruti edo Obispaduan, orain dagon
 Erretoria ren erregu humillitana, ee, aurora beti castu dican Me-
 za qualitatez eta hacoitatez, edocin aldean Eliz esandacotaquau, Anai
 edo Arche kategetie, Eliz berian biardau moduan ipititue dagon
 edo aurora ipititue biar dan Anaiquidago biotrague edo Epadi
pidacostanacela San Patricio na ucinan, goza Veratela do izan de-
 ratela Privilegioa uan razas balutequ, beela privilegiatutaco al-
darian, biar dan quzlitau, Ondoretat, emagudatu edo conditu
 zuan au, Liba oyu tuda, xñac bolio biar duteu gordie gauria har-
 ditue condicioa Alta del Santo Clomente zortze-garuna ren Con-
titucioz do Aquiñta conforme. Emanu Erroman lau Letron Alou
debarau 11 yau, 1664 garreian, eta aitzeu da Quæcumque a Sanc-
ta Sae Apostolica = galacitque ex duala edocin gauri contra equi-
po balite = Emanu Erroman Indulgenciac lagada Congregacioa
 ditzen rayon Seculariyau Agormen 2.5 ian, 1840 garreian = C.
Dad. Castacue Prof. = Dago allubet legorret atonia Veratela =
A. Causaf. Prinzipalli Substitutus =

LABURPENEA

XVIII. eta XIX. mendeetako Azpeitiko euskal testu batzuk

Orain dela gutxi arte, agiri publikoetan zein pribatuetan, euskaraz idazten ziren testuen presentzia oso urria zen, baina egon bazegoen. Noizean behin agiri batzuk euskaraz azaltzen dira, nahiz eta gehienetan gaztelerazko edo frantsesezko bertioak diren. Dena den, duten interes historiko zein linguistikoa kontuan izanik, berreskuratzea merezi dute. Kasu honetan 1738-1840 artean Azpeitian (Gipuzkoan) idatzitako hiru testu multzo berreskuratzeaz ari gara: lehenengoa, ekonomikoari buruz, hiru eskutitz pribatuk osatzen dute; bigarrena ondo gobernatzeko Udal Autoa da eta hirugarrena berriz, ermandade batentzako induljentzia eskaera egiteko hiru agirik gausatzen dute.

Gako hitzak: euskal testuak; udal arauak; posta trukaketa pribatua; induljentziak.

RESUMEN

Algunos textos en euskara de Azpeitia de los siglos XVIII y XIX

Hasta épocas muy recientes, la presencia de textos redactados en euskara en la documentación pública y privada era mínima, pero no inexistente. De vez en cuando aparecen algunos documentos en esta lengua, en muchos casos versiones de los originales castellanos o franceses, que por su interés histórico y lingüístico conviene rescatar. En este caso se trata de recuperar tres conjuntos de textos, correspondientes a los años 1738-1840, pertenecientes a Azpeitia (Gipuzkoa): el primero es una breve correspondencia compuesta por tres cartas privadas de tipo económico, el segundo es un auto municipal de buen gobierno y el tercero son tres documentos solicitando indulgencias para una Cofradía.

Palabras clave: textos vascos, ordenanzas municipales, correspondencia privada, indulgencias.

RÉSUMÉ

Quelques textes basques d'Azpeitia des XVIIIème et XIXème siècles

Il y a peu de temps encore, la présence de textes rédigés en basque dans la documentation publique et privée était rare mais pas inexistante. On retrouve parfois des documents en cette langue, souvent des versions des originaux espagnols ou français, qui par leur intérêt historique et linguistique méritent d'être arrachés à l'oubli. Il s'agit ici de récupérer trois ensembles de textes, de la période 1738-1840, appartenant à Azpeitia (Gipuzkoa) le premier est une brève correspondance composée de trois lettres privées de type économique, le deuxième est un règlement municipal de bon gouvernement et le troisième comprend trois documents demandant l'indulgence pour une confrérie.

Mots clé: textes basques, règlements municipaux, correspondance privée, indulgences.

ABSTRACT

Some XVIII- and XIX-century Basque texts from Azpeitia

Until recent times, the presence of texts written in Basque in public and private documentation was scarce, but not inexistent. Every now and again, documents in this language crop up, often versions of originals in Castilian or French, and these should be recovered for their historical and linguistic interest. In this case, the aim is to recover three sets of text from Azpeitia (Gipuzkoa), dating from 1738-1840: the first is some brief correspondence consisting of three private letters dealing with economic matters; the second is a municipal order of good governance; and the third comprises three documents asking for forbearance for a Guild.

Key words: Basque texts, municipal ordinances, private correspondence, forbearance.

